

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Мобільного рятувального центру
швидкого реагування Державної служби
України з надзвичайних ситуацій

полковник служби цивільного захисту

Юрій ЦИКЕНЮК

« ____ » _____ 20__ р.

ПЛАН-КОНСПЕКТ

**проведення заняття з профільної підготовки
з навчальними групами № 1 та 2 МРЦ ШР ДСНС України**

« ____ » _____ 20__ року

Тема: Санітарно-гігієнічні норми та правила при розташуванні підрозділу цивільного захисту в польових умовах

Навчальна мета: Довести до особового складу теми лекції

Час: 45 хвилин

Місце проведення: МРЦ ШР ДСНС України

Навчально-матеріальне забезпечення: План-конспект

Нормативно-правові акти та література:

Наказ МВС від 18.08.2014 року № 831 «Про затвердження Порядку організації медичного забезпечення в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій» (із змінами від 24.10.2022 № 681).

Питання, які вивчатимуться:

1) Санітарно-гігієнічні норми та правила при розташуванні підрозділу цивільного захисту в польових умовах

1. Санітарно-гігієнічні норми та правила при розташуванні підрозділу цивільного захисту в польових умовах

Метою санітарно-гігієнічних заходів є збереження і зміцнення здоров'я особового складу (потерпілого населення), підтримання достатнього рівня боєздатності та працездатності особового складу військ і формувань окремої невійськової служби ДСНС (населення) шляхом виконання чинних гігієнічних норм і правил щодо організації розташування, харчування, водопостачання, створення безпечних умов праці службовців (ліквідаторів НС і населення).

Санітарний нагляд за своєчасністю, повнотою і ефективністю санітарно-гігієнічних заходів проводиться силами і засобами начальників медичної служби цивільних формувань, державних санітарно-епідеміологічних служби Міністерства охорони здоров'я України, а також інших відомств.

Тимчасове розміщення цивільних формувань та потерпілого населення при надзвичайних ситуаціях поза стаціонарними будовами, які побудовані для їх постійного розташування (мешкання), називають *польовим*.

Розрізняють три типи польового розташування: поза населеними пунктами – у навчальних центрах або табором¹, у населених пунктах та змішане розташування – частково у населеному пункті, частково – табором.

Змішане розташування передбачає поєднання всіх видів помешкань для розміщення особового складу (населення) та службових приміщень. Органи виконавчої влади, на території яких планується розміщувати евакуйоване населення із зон радіоактивного забруднення навколо АЕС, зон катастрофічного затоплення, землетрусу тощо, видають ордери на право зайняття громадських будівель і приміщень. Вони ж визначають *безпечний район* – придатний для життєдіяльності район розміщення евакуйованого населення за межами зон можливого руйнування, хімічного зараження, катастрофічного затоплення, масових лісових і торф'яних пожеж, а також небезпечного радіоактивного забруднення.

У якості польового житла використовують намети, заслони-навіси, курені, землянки, інколи укриття зі снігу та криги, а також збірно-розбірні помешкання, модулі, що обладнані на автомобілях, пересувні вагончики, залізничні вагони, надувні каркаси тощо. На території табору, окрім житлових, зводять і господарські споруди (пункти харчування, польові лазні, убиральні, сміттєзбірники тощо).

Особливості польового розташування

Місце для розташування особового складу (потерпілого населення) у польових умовах табором визначається старшим начальником за погодженням із місцевими і регіональними органами влади. Зазвичай, вибирають захищену від вітрів, незабруднену, віддалену від джерел забруднення (сміттєзвалища, тваринні ферми, скотомогильники тощо) не менше ніж на 3 км, малозаселену гризунами, з джерелом доброякісної води місцевість, що не придатна для сільськогосподарських потреб. Поверхня ділянки має бути з невеликим нахилом для стікання води після дощу (танення снігу), а також сухою. Перевага надається супіщаним та суглинистим ґрунтам, ділянкам з деревами та кущами, які захищають від спеки влітку, а взимку – від холодних вітрів, з рівнем ґрунтових вод не ближче 1,5 м до поверхні. На території табору та прилеглий місцевості не повинно бути заболочених ділянок. Забороняється облаштовувати табір у руслах невеликих або пересохлих річок у передгір'ї із-за можливості затоплення водою або селом після дощів у горах, треба також передбачати загрозу зсуву

грунту, снігових лавин, небезпеку пожежі на торф'яних ґрунтах або у лісі, уникати ділянок з карстовими явищами, підвищеним пилоутворенням. Ці вимоги враховуються під час проведення санітарно-епідеміологічної розвідки. Її завданням також є виявити заражені біологічними (бактеріологічними) засобами і забруднені отруйними та радіоактивними речовинами, нечистотами і покидьками ділянок. Пропозиції та рекомендації з проведення заходів для поліпшення санітарно-гігієнічного стану обраної ділянки місцевості доповідають командуванню (керівництву) для прийняття певного рішення.

На вибраній ділянці будують тимчасові споруди (намети, розбірно-щитові будівлі), розставляють польові вагончики або житлові модулі. Для визначення фронту табору треба враховувати "розу вітрів" та наявність під'їзних шляхів.

Види польового житла

На сьогодні, намети ще є достатньо портативним і зручним для користування видом польового житла в таборах як літом, так і взимку. При розміщенні особового складу (населення) у табірних наметах, останні встановлюють на спеціально влаштовані дерев'яні гнізда з похилими бортами висотою 60-70 см. Ґрунтова підлога піднімається над рівнем землі на 10-15 см і на неїкладають дерев'яний щит. По периметру намети обкопують канавками шириною 20 см і на глибину 30 см для відводу атмосферних вод та попередження проникнення в намети гризунів.

У наметах встановлюють ліжка або дерев'яні нари (із розрахунку 1,2-1,5 м² площі на одного службовця, висотою 40-50 см від підлоги). При розгортанні табору для короткочасного перебування (до 3 діб) в наметах особовий склад може розміщуватися на ґрунтовій підлозі, яку необхідно утеплити гілками дерев, соломкою та покрити брезентом.

Влітку при гарній погоді бокові стінки наметів піднімають для просушування. При довшому перебуванні в наметах облаштовують місця для зберігання верхнього одягу, речових мішків, туалетного приладдя, котелків, ложок, кухлів та особистих речей.

У зимовий період намети повинні бути утеплені за допомогою внутрішніх піднаметів та підвісних стінок утеплення (із фланелі або іншого теплоізолюючого матеріалу, який обробляється вогнезахисними речовинами). Для утеплення підлоги під дерев'яний щит підкладають гілки або соломку. Ззовні навколо наметів для захисту від вітру роблять сніговий вал. У всіх наметах встановлюють пічки різних конструкцій (чавунні військові, залізні, похідні тощо). Крім того, в кожному підрозділі облаштовують намет для просушування обмундирування та взуття, а також намет для періодичного зігрівання військовослужбовців. Доцільно взимку встановлювати намети над котлованом, завдяки чому в них стає значно тепліше, просторніше і зручніше, майже вдвічі збільшується повітряний куб.

Для нетривалого відпочинку придатними є заслони-навіси, курені, снігові (крижані) укриття.

Більш сучаснішими і зручнішими для мешкання та розміщення функціональних підрозділів, у тому числі і медичних, є пересувні модулі на автомобілях, надувні пневматичні модулі з каркасом для входу-виходу, причепні вагончики та залізничні вагони, які можуть використовуватися як окремо, так і в комплексі з іншими видами польових жител, залежно від наявної кількості та існуючої потреби.

Особиста та громадська гігієна у польових умовах

У кожному підрозділі передбачено обладнання польових умивальників з розрахунку 1 кран на 5-7 осіб. Взимку умивальники розміщують у наметах та обладнують нагрівальним пристроєм для підігріву води. Не рідше 1 разу на 3 дні умивальники чистять та дезінфікують 1 % розчином хлорного вапна з наступним промиванням. Стічні води від умивальників перед злиттям пропускають через милозатримувачі (можуть бути використані ящики з дірчастим

дном, заповнені соломною, стружками або сухою травою) і по відповідних рівчаках направляються у фільтрувальні колодязі, які заповнюються шлаками або щебенем.

Для миття службовців у польових умовах використовуються дезінфекційно-душові установки. Для розташування польових лазень вибирається рівна та суха місцевість, на якій в наметах або в пристосованих приміщеннях розгортаються роздягальня, мийня та одягальня, розміщуються дезінфекційно-душові установки та ємності для води.

Вода забирається лише з тих джерел водопостачання, які дозволила використовувати медична служба або фахівці санітарно-епідеміологічної служби. Підвозять її автоцистерною і зливають у табельні ємності для зберігання води.

Убиральні та ями для рідких покидьок викопують не ближче ніж за 75 м від наметів та об'єктів харчування. У убиральнях передбачається 1 вічко та 0,4 погонного метра пісуара на 10-12 військовослужбовців. Підлогу та стіни на висоту до 1 м щодня дезінфікують 1 % розчином хлорного вапна або ДТСГК, а вміст вигребів – 10 % розчином цих же преасерсетів.

На місцях короткочасного перебування військ (потерпілого населення) облаштовують у якості убиральні польові рівчаки із розрахунку один погонний метр на 30-40 осіб. Ширина його – 0,3 м і глибина до 0,7 м. Рівчаки можна розташувати паралельно на відстані 1-2 м. Для запобігання доступу до фекалій мух та розповсюдження в тепло пору неприємних запахів вміст рівчаків після кожного спорожнення, але не рідше ніж двічі на день, треба присипати 5-сантиметровим шаром землі, що була викопана та складена поруч. Цей захід ставлять в обов'язки днювальних рот.

Рівчаки облаштовують на сухій ділянці в 30-50 м від розташування військ з підвітряної сторони нижче джерел води (по загальному схилу місцевості) і не ближче 200 м від них. Не слід викопувати рівчаки у місцях з високим рівнем стояння ґрунтових вод.

Рівчаки, що заповнені фекаліями на 3/4 об'єму, засипають землею. Зверху насипають горбик висотою не менше 0,5 м, на якому встановлюють стовпчик з відповідним написом.

Вся територія табору повинна щоденно прибиратись. Для збору твердих покидьок та сміття повинні бути обладнані сміттєзбірники, які треба щільно закривати кришками. Сміття влітку вивозять щоденно, а взимку не рідше ніж один раз на 3 дні. Регулярно мають проводитись заходи проти мух та дератизаційні заходи.

З гігієнічної точки зору, польове розташування формувань (населення) у таборах має ряд негативних особливостей: зниження рівня комунально-побутового забезпечення, значна скученість особового складу, низька захищеність від несприятливих дій кліматичних та геліо-географічних чинників, постійний негативний вплив ґрунту, вірогідність контакту з дикими тваринами та гризунами, труднощі з організацією водопостачання та харчування, лазнево-прального обслуговування тощо. Усунути або зменшити шкідливий вплив несприятливих чинників на особовий склад (населення) може проведення відповідних санітарно-гігієнічних заходів, наприклад, правильний вибір ділянки місцевості та типу польового житла для конкретних умов, регулярне видалення покидьок та сміття, обладнання гідроізоляції, опалення та вентиляції в помешканнях, облаштування сушилень для обмундирування та взуття, постачання у достатній кількості доброякісної води, регулярне та повноцінне харчування особового складу, забезпечення його раціональним обмундируванням та взуттям з добрими тепло-, вітро- та водозахисними якістьми, загартовування службовців тощо.

Відповідальність за польове водопостачання несе загальновійськовий командир. Для виконання першої задачі польового водопостачання комплектується розвідувальна партія під керівництвом інженерного спеціаліста.

1. Розвідка вододжерел проводиться у декілька етапів: - попереднє вивчення

маршруту та району розвідки визначаються на топографічній карті. Мета розвідки - визначити можливість використання того або іншого вододжерела. По-перше, необхідно визначити дебіт вододжерела (його продуктивність), розрахувати, чи вистачить його для забезпечення військ водою. Визначення дебіта проводять інженерні війська, але і ми з вами, тобто медична служба, повинні уміти його проводити (ця частина вивчається на практичних заняттях). Якщо уже визначений дебіт, та відомі норми польового водопостачання, медична служба може вирішувати чи достатньо запасів води для забезпечення військ.

2. Норми водопостачання в польових умовах: 10 л/добу на 1 людину для помірного клімату та 15 л/добу для жаркого клімату (1,5 л для пиття, 3,5 л для виготовлення їжі, 1,0 л для миття котілка, ложки та кружки, 3,0 л для умивання).

У жаркому кліматі 2 основні норми збільшуються до 4,0 л та кількість води для умивання до 6 л.

Під час наступу норми водопостачання складають 8-12 л на 1 людину на добу. В особливо важких умовах військам видається вода тільки для пиття: у помірному кліматі 5 л (до 3діб) та у жаркому кліматі 8 л (до 3 діб). У польовому пересувному лазареті - 30 - 40 л на 1 людину за добу, в евакошпиталі - відповідно 180 л. Для сан.обробки - 45 л на 1 людину.

Після вирішення питання про достатність дебіта вододжерела на основі норм водопостачання необхідно дати оцінку якості води та визначити метод її обробки. Це функція медичної служби.

3. Визначення якості води джерела медичною службою проводиться на основі санітарного обстеження вододжерела, куди входять:

–санітарно-епідеміологічне обстеження населеного пункту, району розвідки вододжерела (наявність інфекційних захворювань серед населення, насамперед кишкових інфекцій, а також епізоотій серед гризунів та домашніх тварин);

-санітарно-топографічне обстеження вододжерела (наявність джерел фекально-господарського забруднення ґрунту та водоймищ, забруднення атмосферними витоками, зараженість території РР та ОР);

-санітарно-технічне обстеження вододжерела, його наповненість, технічний стан, розміри вододжерела, кількість води в ньому.

Визначення якості води у джерелі безпосередньо у польових умовах під час проведення розвідки.

Оцінка якості води вододжерел дається згідно органолептичним показникам, окисленості, азоту амонійного, нітритів, загальному вмісту солей: хлоридів та сульфатів (особливо це важливо для південних районів).

Після проведення санітарно-гігієнічного обстеження вододжерела, оцінки якості води у ньому з урахуванням висновків забрудненості води ОР та РР, отриманих від представників хімічних військ, медична служба дає дозвіл на використання цього джерела для водопостачання військ. У дозволі зазначаються методи очистки, знезараження, дезактивації та дегазації води.

На основі цього дозволу загальновійськовий командир видає наказ про розбивку пункту водопостачання.

В умовах сучасної війни при виборі джерела води для розвертання пункту водопостачання в першу чергу використовують підземні води - джерела (природні), бурові свердловини, шахтні криниці та в останню чергу відкриті

водоймища.

4. Пункт водопостачання-це спеціально обладнане місце видобутку, обробки, зберігання та розподілу води. Знаходиться під охороною військ.

Пункт водопостачання має:

робочий майданчик, де проводиться видобуток, очистка, зберігання та видача води,

майданчик для миття і дезінфекції тари

пост регулювання і нагляду

місце польової лабораторії

місце для укриття особового складу

місце для дегазації та дезактивації інших засобів.

навкруги пункта водопостачання є зона санітарної охорони від 50 до 100 м. У батальйоні розгортається 1 пункт водопостачання, у полку 1-2, у дивізії 2-3 пункти, не рахуючи полкових.

Польове водопостачання забезпечується не тільки через пункти водопостачання, але і через пункти водорозбору - це майданчики на віддалі від вододжерел, на яких розгортаються засоби для накопичення запасів води та видачі її військам, а також шляхом індивідуальної водопотреби.

5. В обов'язки медичної служби входить забезпечення особового складу засобами для індивідуального знезараження води та інструктаж щодо їх використання.

Найважливішою ланкою у загальній системі медичних заходів по забезпеченню водою особового складу військ являється контроль за засобами видобутку, зберігання транспортування та контроль за якістю води. Цими засобами оснащуються інженерні війська, тилові частини, зокрема, продовольча служба.

6. Табельні засоби видобутку води:

Мілкотрубчастий колодязь МТК-1, копач шахтних колодязів КПШ-40, автобура АБВ-100, УДВ-15 (установка добичі води для дивізії).

7. Табельні засоби піднімання води: ручний поршневий насос БКФ-2 (4 шт.) - це у батальйоні та дивізії, ручний шланговий насос РШН-25, механізований шланговий насос МШН-10, мотопомпа.

8. Табельні засоби обробки води (слайд): тканинно-вугільний фільтр - ТУФ-200 (рота, батальйон), є ще ТПФ, військова фільтровальна станція ВФС-25 модернізована автофільтровальна станція МАФС-3, пересувна опріснювальна установка ПОУ-4 дивізії, опріснювальна польова станція ОПС-2 знаходиться в окремих ротах польового водопостачання тільки армії.

9. Табельні засоби для зберігання і транспортування води:

- РДВ - 50, 100, 1000, 5000.

10. Табельні засоби контролю за якістю води.

- НГХВ, НХК, ЛГ-1, ЛГ-2, МПХЛ; ВПХР-МВ; ДП5; РЛУ-2; та т.інш.

11. Особливості хлорування води в польових умовах.

- Використовується метод перехлорування: беруть дози до 30 і більше мг/л. при цьому

·- відпадає необхідність визначення робочої дози хлору;

·- перехлорування видаляє запахи, наприклад, при наявності фенолу / при перехлоруванні утворюються поліхлорфеноли з малопомітним запахом та

смаком /.

- наступне дехлорування зменшує забарвленість води .

- У польових умовах очистку води здійснюють шляхом коагуляції з фільтруванням через швидкісні фільтри.

12. Засоби дезактивації води від радіоактивних продуктів ядерного вибуху.

- коагуляція з фільтруванням. Вона допомагає звільнити воду від завислих /змулених/ носіїв РР,

- дистиляція, яка дозволяє звільнити воду від усіх розчинених солей, у тому числі РР / засіб не підходить для ізотопу йоду, так як йод може сублимірувати/;

іонообмінна фільтрація допомагає звільнити воду від усіх розчинних аніонів та катіонів.

При проведенні дезактивації і дегазації води табельними засобами (ТУФ, МАФС) проводять заміну шіхти; використовують карбоферогель (активоване вугілля, оброблене сірчаною кислотою).

13. При застосуванні зброї масового ураження застосовуються підвищені вимоги до процесу обробки води:

- повинна бути закрита система на усьому шляху обробки води,

- знезараження проводиться перехлоруванням на протязі 5-6 год.,

- табельні засоби /станції/ повинні знаходитись, незалежно від виду застосованої зброї, у робочому стані, тобто без заміни шіхти і ряду інших вимог (скорочення часу знезараження, дезактивації та дегазації, збільшення тривалості роботи фільтрів).

Санітарний нагляд за харчуванням військ у польових умовах

Санітарний нагляд за харчуванням формувань та потерпілого населення здійснюється з метою забезпечення його повноцінності, що сприятиме збереженню їх здоров'я і підвищенню опірності до дії несприятливих чинників довкілля, а також запобігання виникненню захворювань військовослужбовців та населення, які можуть передаватися через їжу та продукти харчування.

Санітарний нагляд за харчуванням у польових умовах передбачає проведення контролю за кількісною та якісною повноцінністю харчування та визначення фактичного стану харчування особового складу методом гігієнічного аналізу. З цією метою відповідні посадові особи з установленою періодичністю проводять перевірку повноти доведення до особового складу (населення) норм постачання за добу: визначають масу та об'єм продуктів, які закладають у котли, вихід готових страв, а також масу хліба, цукру та масла, що видають одній людині.

План-конспект склав:

Начальник пункту охорони здоров'я
майор служби цивільного захисту

Оксана ФАРЕНИК

«__» _____ 20__ р.